

Karel Havlíček Borovský (1821 – 1856): Tyrolské elegie (50. léta 19. století)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje); 2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

3. Námět, témata, hlavní motivy; 4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

I.

Sviť, měsíčku, polehoučku
skrz ten hustý mrak;
jak pak se ti Brixen líbí? –
Neškared' se tak!

Nepospíchej, pozastav se,
nechoď ještě spat,
bych s tebou jen chvilinku moh'
diškurýrovat.

Nejsem zdejší, můj měsíčku!
toť znáš podle křiku;
neutíkej, nejsem treu und bieder,
jsem zde jen ve cviku.

II.

Jsemť já z kraje muzikantů,
na pozoun jsem hrál,
a ten pořád ty Vídenské pány
ze sna burcoval. (...)

By se po svých těžkých prácech
hodně vyspali,
jednou v noci kočár policajtů
pro mne poslali.

Od všech z Vídně pozdravení,
pan Bach je líbá,
jsou-li prej zdrav, a tuhleto psaní
po nás posílá.“ –

Já jsem i na lačný život
vždycky zdvořilý:
„Odpust', slavná císařská kommissee,
že jsem v košili!“

Ale Džok, můj černý buldog,
ten je grobián,

na habeas corpus tuze zvyklý –
on je Angličan.

Hloupá jízda, milý brachu,
když se neví kam:
veselé ty trubky postilionů
jsou jen bídný klam.

Všude kolomaz a všude
přepřahovali:
kdybyste radš ve Vídni přepřáhli
a namazali! –

Hory, skály ohromnější ještě,
než jest hloupost mezi národy,
vedle cesty propast bezedná jak
drška armády.

Temná noc jak naše svatá církev
a my jedem s kopce jako mžik;
darmo křičí Deder: „Drž koně!“ –
prázdný je kozlík.

„Metejme los!“ pravím, „mezi námi
musí někdo velký hříšník být,
a ten k usmíření nebes musí
z vozu vyskočit.“

Jen to vyřknu, ejhle, policajti
ani svědomí nezpytovali,
a kajicně vyrazivše dvířka,
z vozu vyskákali. –

Ach, ty světe, obrácený světe!
Vzhůru nohami ve škarpe leží stráž,
ale s panem delikventem samým
kluše ekvipáž!

Ach, ty vládo, převrácená vládo!
Národy na šňůrce vodit chceš,
ale čtyřmi koňmi na opratích

vládnout nemůžeš! – –

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

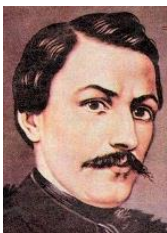
B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Publius Ovidius Naso ([20. března 43 př. n. l. Sulmo](#) – [17 n. l.](#) (nebo později) [Tomis](#), dnešní [Constanța](#) (na pobřeží [Černého moře](#) v [Rumunsku](#)) byl [římský básník](#).

Ovidius pocházel z bohatého rodu, který patřil k jezdeckému stavu. Velmi brzy byl poslán na studia do [Říma](#), kde studoval na přání svého otce právo a rétoriku. V této době se začal projevovat spíše jako básník, proto po ukončení studia odjel do [Řecka](#) a po návratu krátce zastával několik nižších úřadů, ale pak se vzdal veřejné práce a věnoval se pouze literatuře. Oženil se s [Augustovou](#) příbuznou.

Roku [8](#) Augustus vydal rozkaz, aby Ovidius opustil Řím a usídlil se v Tomech (malé město v Rumunsku). Své vyhnanství nesl velmi těžce – prosil Augusta (později i [Tiberia](#)), aby mu byla udělena milost nebo aby byl poslán do nějakého příznivějšího místa (o to ho prosil nejen v dopisech, ale i ve svých básních). Tyto prosby nebyly vyslyšeny a nebylo mu splněno dokonce ani přání, aby byl pohřben v Římě. Proč byl poslán do vyhnanství, není známo. Soudí se však, že šlo spíše o osobní neshody s císařem, nikoli o politickou motivaci. V tíživém vyhnanství u Černého moře psal Ovidius žalostné básně, někdy – ex post – označované jako Elegie.

Druhý text je z internetové encyklopedie. Jeho vztah k textu KHB objasníme, když vysvětlíme motivaci názvu české básnické skladby – co mají oba básníci společného? A co je typický Havlíček? Úvodní parafráze na lidovou poezii (Měsíček – typicky česká metafora, rozhovor s ním). Autor se stylizuje do venkovského muzikanta – typického českého člověka, ale hudba – to je metafora na Havlíčkovu žurnalistickou práci. Nadchází chvíle pro ironii (líčení bacha aspol.), pro mužné potlačení emocí (loučení s rodinou) a ostrou satiru (cesta přes Alpy). Nezapomeňme na zmínku o dalších 2 Havlíčkových básních.

KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ (1821 – 1856): pocházel z rodiny venkovského obchodníka na Českomoravské vrchovině, vystudoval gymnasium a tíhnul k popularizační a lidovýchovné práci, ale zároveň projevoval nezávislé, opoziční a vlastenecké názory, takže neuspěl ve snaze stát se knězem ani učitelem. Působil jako domácí vychovatel v Moskvě v rodině ruského intelektuála a z pobytu vytěžil cestopis *Obrazy z Rus*: jde o první realistické dílo české literatury, Havlíček jím vnesl do české společnosti neidealizovaný pohled na slovanský svět (Rusko

vyličil jako poloorientální zemi s tuhým absolutistickým režimem, Rusům se vysmál za jejich poklonkování před Západem, ale nepřehlédl ani nadřazené chování Poláků k Ukrajincům). Již tehdy Havlíček-literát osvědčil bystrý pozorovací talent, bezprostřední vyjadřování blízké lidovému hovoru a satirickou notu.

Po návratu do Čech se usadil v Praze a pracoval jako novinář (známá je jeho kritika Tylovy tvorby za – údajnou? – sentimentalitu). Sprátelil se s osobnostmi českého veřejného života v čele s historikem Františkem Palackým, autorem monumentálních pětisvazkových *Dějin národu českého v Čechách a v Moravě*, v nichž Palacký aktualizovaně vyzdvihl husitství jako vrchol českých dějin, předznamenávající moderní boje za svobodu českého národa. Ve 40. letech Havlíček napsal sérii *Epigramů*, v nichž vtipně a výstižně charakterizoval společenskou realitu, od mentality různých společenských vrstev i českého národa jako celku až po ideový a politický útisk ve státě.

V březnu 1848 vypukla ve Vídni revoluce – součást tehdejší evropské vlny protiabsolutistických, národně laděných revolucí (evropské Jaro národů). Na ni navázala **revoluce v Čechách**. Výsledkem těchto událostí byly volby do nově zřízeného celorakouského parlamentu (ovšem volit mohli jen majetní muži). Havlíček (vydával revoluční *Národní noviny*) byl zvolen – spolu s Palackým aj. – za poslance. Nepodařilo se prosadit národnostní rovnoprávnost v říši, parlament ovšem zrušil feudalismus a na něj navazující hospodářská omezení a uzákonil obecní volby. Stoupenci absolutismu na to reagovali tím, že na trůn protlačili mladého, ale konzervativního císaře Františka Josefa I., a v březnu 1849 armáda revoluční parlament rozehnala. Havlíček se vrátil do Čech a proti tomuto vývoji protestoval ve svých člancích. Byl za to dvakrát souzen – v Praze a v Kutné Hoře –, ale pokaždé osvobozen. Proto jej na příkaz vládních činitelů rakouská policie zatkla a odvezla do alpského Brixenu, kde musel strávit léta 1851 – 1855, sice nikoli v bídě, ale zcela odtržen od veřejného dění. Dobu využil k napsání 3 satirických básnických skladeb, jimiž jeho slovesná tvorba vyvrcholila: *Tyrolské elegie* (kronika Havlíčkovy deportace z Čech do Brixenu; název je aluzí na žalozpěvy, které psával ve svém černomořském vyhnanství Ovidius), *Křest svatého Vladimíra* (car Vladimír se rozkmotřil se slovanským vládcem bohů Perunem, ale zjistil, že nějaké náboženství potřebuje, aby udržel lid v poslušnosti, a tak si ze všech možných nabídek vybral křesťanství) a *Král Lávra* (počeštěná verze britské pověsti – Havlíček sympatizoval s Iry bojujícími proti anglické nadvládě – o králi, který se marně snažil skrýt své oslí uši).

Brzy po propuštění a návratu do Prahy Havlíček zemřel na tuberkulózu; jeho pohřeb se stal velkou manifestací občanského odporu proti nové vlně absolutismu (bachovský absolutismus – podle mocného ministra vnitra).